

El retrat social a través de les cançons populars

Ricard Escarré

Resum: Introducció a un recull de cançons populars i satíriques catalanes de principis de segle XX, tal com les recordava Lluís Bofarull Rimbau en una entrevista personal.

Paraules clau: Antropologia, cançó, cultura, memòria, música, oral, popular, sàtira, segle XX.

Rememoro aquella tarda de principis de tardor amb especial tendresa. Aquella conversa amb el Sr. Lluís Bofarull Rimbau pretenia rescatar algunes cançons tradicionals i populars de principis del segle XX. Jo anava sense saber ben bé que em trobaria. Les converses amb gent gran sovint esdevenen desconcertants; són com obrir la porta d'unes golfes on hi ha records de tota mena. Alguns divertits, altres entranyables, molts interessants i uns quants tristos o malenconiosos. La memòria acaba sent selectiva i enalteix, subratlla i prefereix l'evocació amable, positiva, tendra, mentre despulla de dramatisme els moments dolorosos i amargs, més comuns i freqüents del que s'acostuma a reconèixer per aquells que varen viure una guerra i una postguerra.

Des del primer moment va sorprendre'm la capacitat de recordar del Sr. Bofarull, fil-per-randa, la lletra de les cançons. Sense cap titubeig ni paraula fora de lloc anava desgranant les melodies i els detalls concrets associats a les cançons. Els seus llavis revivien fets, llocs i personatges que ja no existeixen. Fins i tot alguns d'ells han caigut en l'oblit i no són habituals en els llibres d'història, pel que eren imprescindibles les seves explicacions, aclarint sobre qui o què parlava la lletra.

I és en aquest punt on radica la subtil importància d'aquestes cançons populars que el Sr. Bofarull va guardar en la seva memòria i que ens ha volgut compartir: esdevenen petits retalls de la societat catalana i espanyola del segle passat. Aquesta "poesia del poble" no deixa de ser una expressió lliure i espontània, molts cops satírica i fresca, de la visió i reflexió dels temps viscuts i la

necessitat de denunciar públicament determinades accions, lloar o defenestrar certs personatges o simplement descriure la quotidianitat des d'una perspectiva diferent. Com acostuma a succeir en la cançó popular, sovint la lletra i la melodia són anònims. L'autor queda en segon pla mentre el poble la fa seva i la transmet oralment, fixant-se en la memòria col·lectiva des de l'esbargiment a la assimilació identitària o cultural d'una societat. Abans la gent cantava molt més que ara. A principis del segle XX, sense internet, xarxes socials ni mitjans audiovisuals, les persones de totes les edats cantaven a tota hora, cada dia, a casa, al camp, mentre es feia la feina o es celebrava qualsevol reunió.

Avui en dia, els dispositius tecnològics de tot tipus ha modificat substancialment la nostra manera d'escoltar música. Ara no cal memoritzar la lletra perquè la poden recuperar en qualsevol moment. I, sense adonar-nos, hem transformat els mecanismes de la memòria, adaptant-la als avenços de la tecnologia actual.

Les cançons recuperades de la memòria del Sr. Bofarull són un fragment d'un temps anterior concret i, com a tal, un retrat de la societat que les va fer néixer. També són un exemple clar de la importància de la comunicació oral que, transmetent-se de pares a fills, preservava tota una sèrie de valors culturals i tradicionals que li donen un immens valor històric. Recuperant aquestes cançons, no només acostem als nostres dies un temps passat, sinó que ens deixen entreveure el pensar, l'actuar i el sentir d'aquelles persones de començament de segle passat que, de ben segur, tenien els mateixos sentiments, anhels i recances.

EUFÒRIA

Qui s'ofega, no mira l'aigua que el uega,
així passa a alguna dona de la C.E.D.A.
que s'engresea si algú de cap la carrega
i esvalota pel carrer com una bleda.

L'altre dia pel carrer anaven boges
pregonant el seu triomf a tot el seu
amb els braços estirats, les galtes roges
i una deia: - M'ha passat el mal de peu.

Quant ballen s'engresequen,
no saben el que s'empeguen
glorifiquen els seus molts
no m'erro

quant podie: - No t'oca ferro;
després de això ve l'enterro.

Demà cap els funerals.

I al capvespre, els de Muió Custodiana
amb un taxi a Tarrogonia es dirigeixen.
i quant tonant tot, el coro de la llana
donc visques, ^{i amb això tots aplaudeixen.} ~~cantant els diu que collen~~

Però un crit deses perant els diu que collin
que s'enraigia a doluir amb el cap moix.

Au no emredin que no cantin que no ballin
i aquell peu tot disgustat forma el el coix.

Música - Mi Jaca
Gil
Josep
Lletra Josep

Cançó «Eufòria». Lletra de Josep M. Gil, transcrita per Josep M. Sabaté Gil, amb música de la composició «Mi Jaca». Els fulls de les transcripcions procedeixen de la col·lecció documentat de Martí Sabaté Ferran, 1/F/2000.

LA PLACA DE LA PLAÇA

Quint va passar el 6 d'octubre,
entronitzarem la gestora
i per volguer presumir
un dia passava per l'adreçada.

Una nit varem tenir
la placa de Maçia,
vam tenir la barra
de ferim gran ultratge al gran català.

El poble que ho veia,
el cas denunciava a l'autoritat
i el gran nom il·lustre
del nostre patrie va ser reposat.

La placa de Maçia
sera la neu ferma
que fins a la tomba
els ha d'acusar.

El poble proce sap
que el ^{que} ~~hem~~ profana,
una gran sentència
li cau sobre el cap.

Sí, el seu sentiment
de rabia per reser
fins perd el respecte
al gran President,

Cançó «La placa de la Plaça». Lletra de Josep M. Gil, transcrita
per Josep M. Sabaté Gil, amb música de «María de la O».

és que al seu estat
no hi volen cap home
que tota la vida hagi estat honorat.

Elvingü controla les despeses,
s'obreu canals i claragueres,
i el deute municipal
puja exorbitantment les altes esferes.

Projecten centre social
la plaça del mercat
piu se aut falta euforia
no els ve d'una pifia
ni d'un disbarat.

A fora del poble
concep l'edifici el seu cap obtús;
després per avarici
fa hi hauria franquia obren autobus.

La plaça del mercat
en el cementiri es en gran deliri
fa mai imaginat.

Qui pensava mol el casc alaria
al fer l'acta via la Sala Parroquial.

El poble amataut posa l'unes que calen
i elements que valen a l'afuntament.

Justicia es faró, que ningú es propossi
que aquell que la faci la pena pagari.

Música - Maria de la O
Josep

Josep Mª de la Ceda

En can de la Ceda el Jefe suprem
era l'esperança de la Monarquia.

- El poder reclamo, el poder voleu
en els castells deiu En Josep M^a.
I per tot Espanya van en pastifau
amb la propaganda de les eleccions
però el dia setze el poble triou fant
ha tirat per terra el castell d'illusions
I al veure el pobre diable
amb cara desagradable,

Verax le dia molt amable:

"Josep Mª de la Ceda"

ara si que en posat
els peus diu la galleda.
D'estra perlo la jugada
ens sorti molt malament,
i ara, el poble que no bada
ens a fet l'enterrament.

tira-tho tot a l'esquena

..... plena,

..... nena

Cançó «Josep Mª de la CEDA». Lletra de Josep M. Gil, transcrita
per Josep M. Sabaté Gil. amb música de «María Magdalena».

El cap... es troba i un potent
per resistir davant seu la desfeita

Com b'o l'acompanya en el sentiment;
de ficar-se el pit, fins la pell se li queeta.
Unes eleccions que ha estat tants milions,
i els homes que guanyen moten... sis rats.
Una dona la culpa d'avar amb els magons
l'altre la carrega a n'els radicals.

I tot el coro de dictes
du: - s'hauranat les eixetes;
entregem les escopetes.

Letra - Josep Gil Música de Maria Magdalena.

LLIBERTAT

En el sis d'Octubre el erit democràtic
va viure la gesta de la rebel·lió
contra la caverna el pobl s'axeca
surt al pas als monstres de la repressió.

¡ Tot Catalunya respon a la gesta
a l'ardida erida del noble Campany;
com la Patria esclava del caic feriste
i les llars honrades s'emplenen de plany.

Els presos rera les retes
esquarden els seus botrins
esperen veure en la lluita
axafant els scorpins.

El poble diu: Via fora,
via fora lla llopoda
ma voluntat es sagrada
en la lluita electoral
es venera cada vegada,
i la Patria redimida
florida de nova vida.

Ja fa setze mesos, d'aquell sis d'Octubre
de la data noble del poble rebel

Cançó «Llibertat». Lletra de Josep M. Gil, transcrita per Josep M. Sabaté Gil;
amb música de «Rocío, ay mi Rocío...».

i la democràcia a les urnes.
a l'hoitro' esquerra s'hi veu un estel.

Els reaccionaris demanen clemència
amb la hipocresia es volen salvar
ha estat molt dura la nostra experiència
ara la Justícia inflexible serà.

No som amics de venjança
sols volem la llibertat;
fins ara ha estat esperança
avui és realitat.

Letra Josep Gil

(Música: Rocio ai mi Pocio)

Les dretes de Constantí

A Constantí fa uns dretes
que per discretes
es poden ben distingir;
i les "dames" patilleres
de bog colors
es poden molt bé definir.

Els pollos que fa a larora
que parin de fer els gegants;
que de fer el mee fau és hora
que ara fa sou massa graus.

Que no
ni cal fer
que sabem proe congois
com se fan elecciones.

- Cinc dretes de Constantí
que ens en toca de seifair.

Si sens tenir cap desent
perden de vuitanta vuit
tenir el partit ben euit.

+ Cinc mala fortuna
de que vivim a lo llum
el cervell no us va prou fi.

Cançó «Les dretes de Constantí». Lletra de Josep M. Gil, transcrita per Josep M. Sabaté Gil; amb música de «Ai, marilú».

Ai quines dretes que fa a Constantí
dieu que sou de la Ceda
i a nostra olada

i lo lligo
amb rodies i monarquies
partits geràrquies
del "Yà" el "Debatè" i "La Verà".

É tota la saupariada
pregen per fer diputats
als exaltos i aue pastifoda
i el arbes tots enrouats.

Pero en souvi a les armes
el triump no es veu pas
i les roudes i octerues
han estat un proeàs

letra Josep Gil Ai dretes de Constantí
ete...

(Música, Ai Moritú)

Josep Ma Sabatè Gil.